

УДК 342.565.2

М. М. ГУЛЬТАЙ,
канд. юрид. наук,
суддя Конституційного Суду України,
м. Київ

КОНСТИТУЦІЙНА СКАРГА ЯК ІНСТИТУТ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА

Розглянуто основні аспекти розуміння конституційної скарги як інституту конституційного права. Виокремлено сутнісні характеристики цього інституту та його структуру. Проаналізовано питання закріплення інституту конституційної скарги у конституційному законодавстві України.

Ключові слова: інститут права, публічне право, конституційне право, конституційна скарга, Конституційний Суд України.

Визнання конституційної скарги, що, на нашу думку, має стати довгоочікуваним логічним кроком у розвитку вітчизняного конституціоналізму, вимагає визначення матеріально-правових, процесуально-правових і техніко-юридичних умов її запровадження. У зв'язку з цим завданням юридичної науки є не лише утвердження важливості конституційної скарги як такої, що вже було зроблено в конституційно-правовій доктрині, а й обґрунтування її оптимальної для нашої держави моделі та напрацювання конкретних рекомендацій для законодавця щодо врегулювання відносин, пов'язаних з реалізацією особами права на конституційну скаргу. З методологічних позицій останній момент передусім вимагає ґрунтовного дослідження конституційної скарги як *інституту конституційного права*, надання його сутнісної характеристики, визначення його структури та перспектив закріплення в конституційному законодавстві України, що й становить мету даної статті.

Спочатку зупинимось на питанні правомірності вивчення конституційної скарги як інституту права. Під інститутом права в науковій літературі розуміється уособлена група правових норм, які регулюють однорідні суспільні відносини конкретного виду [9]. Як зазначає С. С. Алексєєв, правовий інститут є основою галузі права. Юридичні норми утворюють галузь права не безпосередньо, а через інститути [1].

Інститут права характеризується тим, що він:

- регулює певний вид (окрему ділянку, фрагменти, сторону) однорідних суспільних відносин;
- є складовою частиною однієї або кількох галузей права;
- є логічно замкнутою, відокремленою сукупністю норм;
- функціонує автономно, порівняно самостійно у межах галузі права, тобто регулює суспільні відносини незалежно від інших інститутів права [9].

Вбачається, що інститут конституційної скарги відповідає переліченим вище ознакам.

По-перше, інститут конституційної скарги унормовує суспільні відносини у сфері прямого індивідуального доступу приватних осіб до конституційного правосуддя з метою визнання певного правового акта неконституційним. Ці відносини є однорідними. Однорідність зумовлюється тим, що вказані відносини:

- є предметно однорідними і пов'язані зі здійсненням права на оскарження у порядку конституційного судочинства законів та інших нормативно-правових актів, перевірка конституційності яких віднесена до повноважень Конституційного Суду¹;

- є однорідними з точки зору основного застосовуваного методу правового регулювання. Вони врегульовані переважно імперативним методом, який притаманний усім відносинам у сфері здійснення правосуддя, у тому числі конституційного. Імперативному методу правового регулювання відповідає зобов'язання як основний спосіб правового регулювання у вигляді обов'язку учасників суспільних відносин вчинити певні дії (йдеться про обов'язки Суду, скаржника, а також органу, який видав потенційно неконституційний акт, при оформленні й поданні скарги, вирішенні питання щодо її прийнятності, розгляді, ухваленні та виконанні рішення Суду тощо). При цьому ознака однорідності не

¹ Оскільки сьогодні наука не пропонує єдиної загальновизнаної моделі конституційної скарги (для прикладу згадаймо моделі *actio popularis*, *amparo*, нормативної та повної індивідуальної скарги тощо), тут і далі при аналізі різних аспектів розуміння конституційної скарги як інституту права беруться до уваги елементи моделі конституційної скарги, яка, на думку автора, є оптимальною для України (індивідуальна нормативна скарга). Саме вона і була запропонована в попередніх публікаціях [6; 7] та ін.

виключає використання й інших методів і способів правового регулювання (наприклад, диспозитивного методу і дозвільного способу, що виявляється у праві скаржника відкликати подану скаргу до ухвалення рішення Конституційним Судом), однак такі методи та способи є допоміжними.

По-друге, інститут конституційної скарги у разі його запровадження становитиме складову такої галузі права, як Конституційне право України². У цьому разі ми виходимо з того, що інститут конституційної скарги є складовою комплексного конституційно-правового інституту судового конституційного процесу³. Особливістю цього інституту, що відрізняє його від інших видів конституційного процесу – законодавчого, виборчого, референдного тощо – та від інших видів юрисдикційних процесів (цивільного, кримінального, адміністративного тощо) іноді вважають те, що цей інститут закріплює особливу процесуальну форму, яка «інтегрує в собі ознаки «класичних» юрисдикційних процесуальних форм та ознаки процесу правотворення» [14, с. 222]. Така позиція ґрунтується на концепції так званої «негативної правотворчості», відповідно до якої скасування певної норми права (зокрема і при визнанні Конституційним Судом нормативно-правового акта неконституційним) також є актом правотворення, оскільки при цьому змінюється правове регулювання суспільних відносин. Натомість слід підтримати тих вчених, які переконливо доводять, що скасування норми права не може розглядатися як правотворча дія, а акт

² Слід зазначити, що у літературі існують пропозиції щодо розмежування термінів «інститут конституційного права» і «конституційно-правовий інститут» (Див.: [19]). Ми не погоджуємося з такою ідеєю. Якщо вказані терміни вживаються саме у юридичному сенсі (а цього вимагає юридичний характер нашої роботи), то запропоноване розрізнення інститутів конституційного права і конституційно-правових інститутів призводить або до подвоєння суті, коли одне і те саме явище визначається через різні понятійні конструкції, або до об'єднання у єдину систему понять різного смислового порядку. Це демонструють виокремлені В. Л. Федоренком на підставі такого розрізнення інститути історії і теорії, функцій конституційного права України поряд з інститутами конституційно-правового статусу людини і громадянина, конституційної відповідальності тощо [18]). Фактично тим самим у системі конституційного права України опиняються і конституційно-правові норми, об'єднані в інститути (і з цим важко не погодитись), і наукові категорії, і навіть концепції. Це видається не досить коректним, а головне – непродуктивним з практичної точки зору.

³ Про різні підходи до розуміння конституційного процесу див. [14]. В. І. Цоклан і В. Л. Федоренко пропонують виділяти інститут конституційної юстиції, до якого включати норми конституційного права України, які регламентують принципи конституційного судочинства, порядок формування та склад Конституційного Суду України, функції та повноваження Конституційного Суду України та порядок його діяльності, а також юридичну природу актів Конституційного Суду України як єдиного органу конституційної юрисдикції [21]). З цим можна погодитись за умови виокремлення процесуально-правової складової цього інституту (судовий конституційний процес) та матеріально-правової складової (норми, які урегульовують склад, функції, повноваження, принципи діяльності Конституційного Суду тощо).

скасування – як нормативно-правовий. Зокрема, М. В. Цвік зазначає, що правоскасовуючі акти цілковито позбавлені ознак нормативності. Вони не формулюють нові правові приписи, а виконують виключно руйнівну роботу. Видання правоскасовуючого акта не означає, а лише підготовлює (до того ж не в усіх випадках) заміну старих приписів новими [15]. Г. О. Христова наголошує, що звернення до правоскасовуючих актів у процесі правозастосування має техніко-організаційний характер і не свідчить про їх нормативність [20]. Цей підхід є виправданим ще й тому, що Конституційний Суд України як складова судової влади не наділений правотворчими повноваженнями, крім регламентації питань внутрішньої діяльності Суду.

Інститут конституційної скарги є частиною комплексного інституту судового конституційного процесу [17]. На думку М. В. Вітрука, судовий конституційний процес складається з інститутів – принципів конституційного судочинства, його стадій та видів провадження за конкретними справами [4]. Слід зазначити, що у більш пізньому виданні цієї праці М. В. Вітрук виокремлює вже дві складові судового конституційного процесу: загальні правила конституційного судочинства та види проваджень у конституційному судочинстві, які складаються з відповідних інститутів. Але змістовна характеристика судового конституційного процесу при зміні структури залишилась майже аналогічною попередній [5]. До вказаного переліку А. Портнов додає інститут учасників судового конституційного провадження [11]. З такими підходами, вважаю, можна погодитись. Перші два інститути, виокремлені М. В. Вітруком, а також інститут учасників провадження утворюють своєрідну Загальну частину судового конституційного процесу, оскільки є спільними для всіх проваджень, що здійснюються органом конституційного судочинства, а інститут видів проваджень – своєрідну Спеціальну частину, присвячену особливостям розгляду Конституційним Судом окремих видів справ. За такого бачення інститут конституційної скарги слід відносити до складових інституту видів провадження, що врегульовує правові відносини при провадженні справи за конституційною скаргою особи.

По-третє, інститут конституційної скарги є логічно замкнутою, відокремленою сукупністю норм. Це зумовлено тим, що вказаний інститут опосередковує одне з проваджень, яке здійснює Конституційний Суд, тобто повністю врегульовує відносини, що виникають при здійсненні цього провадження.

По-четверте, інститут конституційної скарги функціонує автономно, порівняно самостійно у межах галузі права, тобто регулює суспільні відносини незалежно від інших інститутів права. Автономність не означає абсолютну відірваність від інших інститутів конституційного права, що межують з ним, адже це суперечило б уявленню про конституційну галузь як системне утворення. З матеріально-правового боку інститут конституційної скарги тісно взаємодіє з інститутом конституційних прав і свобод людини і громадянина. Адже скарга є одним із дієвих механізмів захисту прав осіб разом з інститутом демократичної держави, оскільки скарга є також складовою контрольної функції самої демократії. З процесуально-правового боку інститут конституційної скарги має зв'язок із більш загальними щодо нього інститутами принципів, стадій, учасників судового конституційного процесу.

При цьому іноді в науковій літературі зустрічається думка про те, що підставою для виокремлення інституту конституційного права називається відокремлення норм, що утворюють цей інститут у розділах Конституції України, законах, інших нормативно-правових актах [17, с. 59]. Така позиція є не досить коректною. У цьому разі плутаються норми права та законодавчі приписи і, відповідно, інститути права та інститути законодавства. Інститут права – це сукупність норм – правил поведінки, що встановлюють регулювання у певній сфері. Зазвичай норми, що встановлюють таке регулювання, оформлюються законодавцем у вигляді окремого законодавчого акта або його розділу, параграфу тощо. Однак бувають випадки, коли норми інститутів права містяться у різних нормативно-правових актах. Це може пояснюватися і техніко-юридичними чинниками (важко собі уявити єдиний акт, що міститиме всі норми інституту приватної власності хоча б через міжгалузевий характер останнього), і

політичними чинниками (відсутність політичної волі, наприклад, на проведення кодифікації у певній сфері), і традиціями (приміром, традиційно цивільне право у скандинавських країнах несистематизоване, хоча існування інститутів, які утворюють Загальну частину цивільного права цих держав, сумнівів не викликає).

Інституту конституційної скарги притаманна низка характеристик, які відображають його правову природу та видову належність серед інших правових інститутів.

Насамперед, інститут конституційної скарги є *публічно-правовим*. Про це свідчить відповідність зазначеного інституту таким основним ознакам публічного права [Див.: 8-9]:

– цей інститут врегульовує відносини між юридично нерівними суб'єктами (зокрема, між Конституційним Судом України і скаржником, між Конституційним Судом України і органом, конституційність акта якого оскаржується, тощо). Крім того, слід враховувати, що відносинам конституційного оскарження відповідають матеріально-правові відносини між особою, яка подала скаргу і чиї права ймовірно були порушені, з одного боку, і суб'єктом владних повноважень, який видав нормативно-правовий акт, що став причиною вказаного порушення прав, з другого боку. Ці правовідносини також є публічно-правовими і характеризуються юридичною нерівністю сторін;

– попередня ознака зумовлює також особливість суб'єктного складу правовідносин, що врегульовані інститутом оскарження. Основним учасником цих відносин є орган державної влади. Це стосується і власне самої процедури оскарження, де основним суб'єктом є Конституційний Суд України, і матеріально-правових відносин, на підставі яких виникає оскарження, де основним суб'єктом є орган державної влади, який видав оскаржуваний акт. Говорячи про державні органи як основних суб'єктів правовідносин конституційного оскарження, ми не маємо на меті ствердити чи якимось чином обґрунтувати примат держави щодо людини, що суперечило б ст. 3 Конституції України. Ця теза спрямована лише на констатацію того незаперечного факту,

що у цих відносинах (і матеріально-правових, і процесуально-правових) орган державної влади відіграє провідну роль, оскільки здійснює повноваження щодо інших суб'єктів відповідних правовідносин, імперативно впливає на поведінку останніх шляхом встановлення певних нормативних приписів;

– норми інституту оскарження спрямовані на регулювання відносин, в яких задовольняється публічний інтерес. Йдеться не лише про те, що захист прав людини на конституційному рівні має загальносуспільний ефект, а й про те, що публічною справою є діяльність органу конституційного судочинства;

– за своїм призначенням інститут оскарження, як і кожний інститут публічного права, обумовлюється приватним правом, створюється з метою забезпечення прав і свобод людини і громадянина, є однією з гарантій останніх;

– суб'єкти відносин, урегульованих інститутом оскарження, здійснюють свої права і обов'язки одноособово відповідно до Конституції і чинного законодавства;

– як уже зазначалося, основним методом регулювання відносин оскарження є імперативний, основним способом – зобов'язання; таке правове регулювання є централізованим.

Слід також зазначити, що на публічно-правовий характер інституту оскарження потрібно звернути увагу ще й тому, що у сучасній літературі існує спроба довести, що конституційне право є публічно-приватною галуззю. Це мотивується тим, що конституції містять багато інститутів приватного права (переважно у сфері прав людини), а також наявністю таких інститутів, як помилування чи амністія, які мають приватноправовий характер [2].

Такий підхід спирається на достатньо логічну думку про те, що галузевий поділ і поділ права на приватне та публічне можуть не співпадати. Проте це не дозволяє зробити однозначний висновок про приватноправовий характер конституційного права⁴. Здійснення прав людини, безумовно, може відбуватися у сфері приватного права (наприклад, реалізація права власності шляхом

⁴ Більш виваженою за такої логіки була б позиція щодо відмови від поділу галузей права на приватні та публічні взагалі, як це має місце у правових системах англо-американського права.

користування чи розпорядження своїм майном). Однак конституційно-правове закріплення основних прав і свобод, їх гарантій, обов'язків держави у цій сфері – це питання публічно-правового характеру, які відображають загальний, суспільний інтерес. Так само не є приватноправовими інститути амністії чи помилування, оскільки здійснення державної влади у виді ухвалення закону про амністію чи указу про помилування *a priori* не може бути приватноправовим.

Водночас не існує цілковито публічних чи приватних галузей. У кожній галузі і навіть інституті права можуть бути ознаки і приватноправового, і публічно-правового регулювання. Це стосується, між іншим, і судового конституційного процесу, де обговорюється запровадження альтернативних способів вирішення конституційних спорів [16], або впровадження такого приватноправового механізму, як мирова угода. Однак, навіть якщо подібні пропозиції будуть колись втілені у життя, це не зробить судовий конституційний процес приватноправовим інститутом, адже ознаки публічності все одно будуть домінувати.

Другою характеристикою інституту конституційної скарги є його *галузевий характер*. Як вже зазначалося, цей інститут є структурним елементом галузі конституційного права України.

Характеристикою інституту конституційної скарги є також і те, що він – *процесуальний*, адже врегульовує підстави та порядок оскарження особами нормативно-правових актів, перевірка конституційності яких віднесена до компетенції Конституційного Суду України.

Наступна характеристика полягає в тому, що інститут конституційної скарги має *правоохоронний характер*. На відміну від регулятивних інститутів, які устанавлюють позитивне регулювання прав і обов'язків учасників суспільних відносин, дія норм, що становлять інститут конституційної скарги, відбувається тоді, коли має місце ймовірне порушення конституційних прав і свобод.

До характеристик інституту конституційної скарги слід також віднести й те, що цей інститут має *функціональний характер*. С. С. Алексєєв поділяє

інститути права на предметні і функціональні. Предметними інститутами є інститути, які опосередковують певні конкретні відносини матеріального характеру [1, с. 140-141] (наприклад, інститут свободи віросповідання стосується винятково відносин у релігійній сфері). Натомість функціональні інститути покликані надати «наскрізне» регулювання окремої операції у правовому регулюванні, що стосується багатьох різновидів цих відносин [Там само, с. 142]. Інститут конституційної скарги має на меті регламентувати процес оскарження до Конституційного Суду України нормативно-правових актів, які порушують будь-яке конституційне право чи свободу людини і громадянина. Тим самим цей інститут стосується не захисту якогось конкретного права, а охоплює всю сферу конституційних прав, тобто має функціональний характер.

Інститут конституційної скарги може бути також охарактеризований через його структуру, тобто елементи, групи норм, які цей інститут містить. На нашу думку, ця структура включає:

– норми, які регулюють підстави провадження за конституційною скаргою. Можна погодитись з А. В. Портновим, що підставами конституційного провадження є конституційний (точніше конституційно-правовий) спір і конституційне правопорушення [12]. У разі подання конституційної скарги такою підставою буде спір між скаржником і органом державної влади, що видав певний нормативно-правовий акт. Спір означає, що в цьому акті скаржник вбачає порушення своїх конституційних прав і свобод, що спонукає його до звернення зі скаргою до Конституційного Суду. Однак дана підстава, яку можна назвати матеріально-правовою, не єдина. Наявність спору сама по собі не породжує конституційного провадження. Процесуальною підставою провадження буде конституційна скарга як процесуальний документ, який визнаний Конституційним Судом допустимим і на підставі якого відкрите конституційне провадження;

– норми, присвячені предмету оскарження, який включає нормативно-правові акти, що містять ймовірно порушення конституційних прав і свобод, та

перевірка конституційності яких віднесена до юрисдикції Конституційного Суду України;

– норми, що встановлюють особливості правового статусу учасників конституційного оскарження. Вже зазначалося, що інститут учасників конституційного провадження є самостійним інститутом судового конституційного процесу. Однак у кожному з видів провадження можуть мати місце специфічні права і обов'язки цих учасників (наприклад, у нашому випадку може йтися про обов'язок скаржника довести факт вичерпання ним усіх передбачених законом внутрішньодержавних судових механізмів захисту свого права). Норми, що регулюють ці особливості у провадженні за конституційною скаргою, є складовою інституту оскарження;

– норми, які закріплюють саму процедуру провадження за конституційною скаргою.

Оскільки кожному інституту права так чи інакше властива певна позитивізація, тобто закріплення в актах законодавства чи інших джерелах права, слід коротко зупинитися на цьому питанні в аспекті впровадження конституційної скарги в Україні. Зазначений інститут має бути насамперед врегульований Конституцією України і Законом України «Про Конституційний Суд України». Цей висновок випливає з того, що саме в Основному Законі та в Законі «Про Конституційний Суд України» містяться положення щодо компетенції Конституційного Суду та порядку розгляду конституційних справ (процедурні питання прийняття до провадження справ та їх розгляду на підставі Конституції і закону врегульовані в Регламенті Конституційного Суду України). У зв'язку з цим не можна погодитися з позицією окремих вчених, відповідно до якої при інкорпоруванні інституту конституційної скарги до конституційного законодавства нашої держави можна обійтися без внесення змін до Конституції України [13].

Крім того, в науковій літературі можна зустріти думку про необхідність ухвалення окремого закону України про конституційну скаргу або прийняття спеціального кодифікованого акта, який, відповідно, має містити розділ про

конституційну скаргу [10]. Така позиція, на наш погляд, теж не є переконливою. У цьому разі слід керуватися виокремлюваним Є. Бурлаєм принципом «економії закону» як передумовою реалізації принципу верховенства права [3], який передбачає, що законодавець має утриматись від встановлення регулювання чи ускладнення і збільшення обсягу нормативних актів там, де це не потрібно.

Щодо пропозиції створення окремого закону про конституційну скаргу. В такому разі, користуючись логікою прихильників цієї ідеї, слід прийняти окремі закони за кожним видом конституційних проваджень або за кожною із функцій, які виконує Конституційний Суд України (вирішення питань конституційності законів та інших правових актів Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, перевірка відповідності Конституції чинних міжнародних договорів, що вносяться на ратифікацію парламенту, додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України в порядку імпичменту, офіційне тлумачення Конституції та законів України). Це не має сенсу, оскільки вказані норми можуть бути вміщені (і вміщені зараз) в єдиному законодавчому акті – Законі України «Про Конституційний Суд України» – та конкретизовані в Регламенті Конституційного Суду України. Такий підхід щодо запровадження скарги дозволить не витратити час законодавців та експертів на розробку недоцільного, на мою думку, окремого законодавчого акта щодо конституційного оскарження і зробить правову регламентацію цього питання зрозумілішою для потенційних скаржників. Останнім простіше звернутися до єдиного закону, що містить норми щодо принципів конституційного судочинства, правовий статус його учасників та процедуру потрібного провадження, ніж шукати відповідні приписи у кількох законодавчих актах.

Достатньо критично також ставлюся і до ідеї прийняття кодифікованого акта у сфері конституційного судочинства. Безумовно, наявність процесуальних

кодексів, які врегульовують цивільний, господарський, адміністративний та кримінальний процеси (а саме цим переважно пояснюється потреба у відповідному кодексі), є обґрунтованою. Однак слід враховувати, що ці кодекси з детально регламентованою процедурою розгляду справ є наслідком великого обсягу таких справ, що охоплюють безліч різноманітних правових питань, зокрема вельми різноманітних способів захисту прав, особливостей розгляду цих справ, значної кількості судів та суддів, інстанційності системи судів загальної юрисдикції тощо.

У свою чергу, конституційне судочинство існує у дещо інших умовах. Юрисдикція Конституційного Суду України є вужчою за юрисдикцію загальних судів, кількість справ, що розглядає Конституційний Суд, також менша. Конституційний Суд не займається питаннями встановлення фактів, а зосереджений виключно на питаннях права, рішення Конституційного Суду є остаточними, відповідно питання їх оскарження не виникає. У зв'язку з цим усі аспекти конституційного правосуддя можуть бути врегульовані в чинному Законі України «Про Конституційний Суд України», Регламенті Конституційного Суду та деталізовані у правових позиціях органу конституційної юрисдикції, сформульованих у конкретних справах. Інша річ, що при цьому чинний Закон «Про Конституційний Суд України», як і будь-який законодавчий акт, потребує суттєвого доопрацювання і вдосконалення в аспекті посилення ролі конституційної юстиції в Україні.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що у даній статті проаналізовано лише загальну характеристику конституційної скарги як інституту права, на підставі чого можуть бути розроблені пропозиції щодо законодавчого закріплення конкретних норм, що становлять цей інститут. Саме предметні рекомендації щодо змін та доповнень до конституційного законодавства України з метою нормативного закріплення інституту конституційної скарги мають стати предметом подальшого наукового аналізу та фахової дискусії.

Список літератури:

1. *Алексеев С. С.* Структура советского права / С. С. Алексеев. – М. : Юрид. лит., 1975. – С. 119.
2. *Бондарь В. С.* Судебный конституционализм в России в свете конституционного правосудия / В. С. Бондарь. – М. : НОРМА ; ИНФРА-М, 2011. – С. 242.
3. *Бурлай Є.* Принцип «економії закону» як практична передумова реалізації принципу верховенства права / Є. Бурлай // Українське право. – 2006. – № 1. – С. 80–84.
4. *Витрук Н. В.* Конституционное правосудие. Судебное конституционное право и процесс : учеб. пособ. / Н. В. Витрук. – М. : Закон и право ; ЮНИТИ, 1998. – С. 16–18.
5. *Витрук Н. В.* Конституционное правосудие. Судебно-конституционное право и процесс : учеб. пособ. / Н. В. Витрук. – М. : НОРМА, 2010. – С. 18–28.
6. *Гультай М. М.* Досвід функціонування інституту конституційної скарги у Федеративній Республіці Німеччина та перспективи його запровадження в Україні / М. М. Гультай // Вісник Академії правових наук України. – 2011. – № 3. – С. 55–67.
7. *Гультай М. М.* Функціональні характеристики інституту конституційної скарги та модель його впровадження в Україні / М. М. Гультай // Вісник Конституційного Суду України. – 2011 – № 4-5. – С. 185–193.
8. *Дорохин С. В.* Деление права на частное и публичное: конституционно-правовой аспект / С. В. Дорохин. – М. : Волтерс Клувер, 2008. – С. 45.
9. Загальна теорія держави і права : підручник для студентів вищих юридичних навчальних закладів / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін. ; за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. – Х. : Право, 2009. – С. 250.
10. *Олійник І.* Інституціоналізація конституційної скарги: новаційний механізм гарантії прав і свобод особистості / І. Олійник, О. Безбожна // Підприємництво, господарство і право. – 2008. – № 9. – С. 26.
11. *Портнов А. В.* Правове регулювання конституційного судочинства в Україні: доктрина, суб'єкти і форми конституційного судочинства, створення нових процесуальних інститутів : монографія / А. В. Портнов. – К. : Логос, 2008. – С. 154-155.
12. *Портнов А. В.* Теоретичні основи формування конституційного судочинства в Україні : монографія / А. В. Портнов. – К. : Логос, 2008. – С. 49.
13. *Правова система України : історія, стан та перспективи : у 5 т. / за заг. ред. Ю. П. Битяка.* – Х. : Право, 2008. – Т. 2: Конституційні засади правової системи України і проблеми її вдосконалення. – С. 128-129.
14. *Проблеми сучасної конституціоналістики : навч. посіб. / М. П. Орзіх, М. В. Афанасьєва, В. Р. Барський [та ін.] ; за ред. М. П. Орзіха.* – К. : Юрінком Інтер, 2011. – С. 191–225.
15. *Проблеми теорії права і конституціоналізму у працях М. В. Цвіка / [упоряд. : О. В. Петришин, С. В. Шевчук, О. Р. Дашковська та ін.] ; відп. за вип. О. В. Петришин.* – Х. : Право, 2010. – С. 53.
16. *Тихомиров Ю. А.* Теория компетенции / Ю. А. Тихомиров. – М. : Юстицинформ, 2001. – С. 333.
17. *Тодыка Ю. Н.* Конституционное право Украины: отрасль права, наука, учебная дисциплина : учеб. пособ. / Ю. Н. Тодыка. – Х. : Фолио, 1998. – С. 60.
18. *Федоренко В. Л.* Система конституційного права в Україні: теоретико-методологічні аспекти : монографія / В. Л. Федоренко. – К. : Ліра-К, 2009. – С. 482–485.
19. *Федоренко В. Л.* Система конституційного права України як складник сучасного конституціоналізму / В. Л. Федоренко // Конституція і конституціоналізм в Україні: вибіркові проблеми : зб. наук. праць членів Товариства конституційного права з нагоди десятої річниці Конституції України, Конституційного Суду України та самого Товариства / відп. ред. П. Ф. Мартиненко, В. М. Кампо. – К. : Купріянова, 2007. – С. 85.
20. *Христова Г. О.* Юридична природа актів Конституційного Суду України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Г. О. Христова. – Х., 2004. – С. 46.

21. Цоклан В. І. Система сучасних джерел конституційного права України : монографія / В. І. Цоклан, В. Л. Федоренко ; за ред. В. Л. Федоренка. – К. : Ліра-К, 2009. – С. 274.

Гультай М. М. Конституционная жалоба как институт конституционного права.

Рассмотрены основные аспекты понимания конституционной жалобы как института конституционного права. Выделены существенные характеристики данного института и его структура. Проанализирован вопрос закрепления института конституционной жалобы в конституционном законодательстве Украины.

Ключевые слова: институт права, публичное право, конституционное право, конституционная жалоба, Конституционный Суд Украины.

Gultay M. M. Constitutional complaint as an institute of constitutional law.

The article is devoted to the basic aspects of conception of constitutional complaint as an institute of constitutional law. Essential features and the structure of this institute are defined. The issue of implementation of the institute of constitutional complaint in the constitutional legislation of Ukraine is considered.

Key words: institute of law, public law, constitutional law, constitutional complaint, Constitutional Court of Ukraine.